

№ 33 (2023) С. 252–259
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 7:061.27+7:069](477)"1990/202"
ORCID ID: 0000-0002-9089-5885
ORCID ID: 0000-0001-5934-2943
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-33-29>

Анна Луговська

аспірантка кафедри теорії та історії мистецтва,
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури,
mognolia1996@gmail.com

Ольга Лагутенко

доктор мистецтвознавства, професор
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури
olga.lagutenko@naoma.edu.ua

СТАНОВЛЕННЯ АРТІНСТИТУЦІЙ КИЄВА (1990-ТІ – 2020 РОКИ)

Анотація. Метою даної статті є аналіз становлення інституційної системи Києва періоду незалежності, окреслення основних досягнень і викликів, фіксація історичної присутності та внеску окремих мистецьких установ. **Методи дослідження.** В основу дослідження покладено такі наукові методи: аналітичний, систематизації, реконструктивно-модельний та історико-атрибутивний, метод типологізації, контекстуальний, компаративний та узагальнення, що дало змогу визначити особливості історичного формування й функціонування мистецьких установ Києва упродовж трьох десятиліть; дослідити стан вивчення даної теми; структурувати різні види та форми мистецьких установ.

Результати. Київ доби незалежності став свідком великої активності артінституцій. Мистецькі інституції мали різний масштаб діяльності та ступінь впливу на локальне мистецьке середовище, на артринок, на культуру країни загалом, водночас, пришвидшивши ті процеси, які на Заході відбувалися поступово. Такі установи часто виходили поза межі професійного середовища, впливаючи на соціальну поведінку, а часом і формуючи нові звички, етичні та естетичні уявлення всього суспільства. Деякі з них виконували також просвітницьку роль, поглиблюючи знання широкого загалу про власну історію та культуру. Крім того, діяльність мистецьких інституцій сприяла формуванню усвідомлення національної ідентичності. **Висновки.** В результаті аналізу було виокремлено ті установи, які впливали на розвиток мистецтва упродовж кінця 1980-х – 2020 років; констатовано, що за відносно нетривалий проміжок часу відбулося становлення активно функціонуючої капіталістичної (ринкової) моделі у сфері культури й мистецтва, з власними особливостями, викликами та недоліками, що, все ж, дало змогу інтегруватися в актуальний світовий контекст.

Ключові слова: сучасне мистецтво, українське мистецтво, артінституції Києва, державні та приватні мистецькі установи, Совіарт, Центр сучасного мистецтва Сорос, PinchukArtCentre, Мистецький Арсенал, Шербенко Арт Центр, галереї Києва.

Anna Luhovska

*PhD Student at the Department of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and Architecture,
mognolia1996@gmail.com*

Olga Lagutenko

*Doctor of Art Criticism, Professor
National Academy of Fine Arts and Architecture,
olga.lagutenko@naoma.edu.ua*

THE ESTABLISHMENT OF KYIV ART INSTITUTIONS (1990S–2020)

Abstract. *The purpose of this article is to analyze the formation of Kyiv institutional art system during the period of Independence, to outline the main achievements and challenges, to record the historical presence and contribution of individual art institutions. Research methods. The research is based on the following scientific methods: analytical, systematical, reconstructive, historical-attributive, typological, contextual, comparative and generalizing, which helped to determine the peculiarities of the historical formation and functioning of art institutions in Kyiv over three-decade period, to investigate the state of study of this topic and to structure various types and forms of art institutions, adding the new ones that still have not become the part of scientific discourse.*

The results. *Kyiv at the time of independence witnessed a great activity of art institutions. They had a different scale of activity and a different degree of influence on the local artistic environment, on the art market, on the culture of the country in general, speeding up at the same time the processes that were gradually taking place in the West. They often went beyond the professional environment, influencing social behavior, and sometimes forming new habits, ethical and aesthetic perception of the entire society. Some of them in particular had an educational function, deepening the knowledge of the general public about their own history and culture. In addition, the activities of art institutions contributed to the formation of national identity awareness. Conclusions. As a result of the analysis, those institutions that had more impact on the development of art from the 1980s to 2020 were emphasized; it was stated that in a relatively short period of time, an actively functioning capitalist model in the field of culture and art, having its own characteristics and challenges, made it possible to integrate into the current world art context.*

Key words: *contemporary art, Ukrainian art, Art institutions of Kyiv, state and private Art institutions, Soviart, Soros Center for Contemporary Art, PinchukArtCentre, Mystetskyi Arsenal, Shcherbenko Art Center, galleries of Kyiv.*

Постановка проблеми. Артінституції як важливий елемент функціонування мистецької системи неодноразово ставали об'єктом вивчення вітчизняних науковців, що ілюструє низка статей і дисертацій. Водночас постійно з'являються нові мистецькі установи, нові проекти, нові ключові учасники артсцени. Усе це потребує оновлення й аналізу.

Мета статті – простежити становлення інституційного ландшафту Києва періоду незалежності, окресливши основні досягнення і виклики, зафіксувавши історичну присутність та внесок окремих мистецьких установ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У більшості мистецтвознавчих досліджень, подано аналіз інституційної системи Києва, періоду 1990-х р., зокрема, про це йдеться у публікаціях О. Петрової, Є. Герман та А. Ложкіної. Дещо менше наукових праць,

в яких досліджується період ХХІ століття, простежуючи еволюцію мистецьких установ усього періоду незалежності. У цьому контексті варто згадати наукові розвідки О. Щеглової, Н. Булавіної, В. Михальчука, а також А. Ложкіної. Аналіз діяльності окремих інституцій присутній у дослідженнях Н. Івановської та А. Луговської.

Наукова новизна полягає у тому, що авторами до загальновідомого додано оновлену інформацію про інституції, які досліджені та введені до наукового обігу.

Виклад основного матеріалу. Кінець 1980-х – початок 1990-х років – це період, важливий не лише з огляду на політичні події, але й, що важливо для нашого дослідження, у цей час було закладено підвалини для становлення сучасної інституційної системи в Україні. Якщо протягом радянської доби провідною (єдиною)

інституцією була Національна спілка художників України (Спілка радянських художників України – оригінальна назва до 1991 року), у структурі якої діяв Художній фонд – джерело (державних) замовлень, то вже під час «перебудови» одна за одною почали виникати приватні ініціативи, які згодом набули статусу громадських організацій. Формування приватних мистецьких артінституцій відбувалося паралельно з формуванням нормативної бази молодій незалежній державі.

Влучним терміном стану української мистецької артсцени починаючи з кінця ХХ ст. є «трансформація», яка постійно супроводжує її становлення останні тридцять років. «Ситуація після розпаду СРСР цікава тим, що процеси, які відбуваються в інших суспільствах стадіально, на пострадянський простір вихлюпнулися лавиною» [1, с. 296].

Наприкінці 1980-х – початку 1990-х років у Києві виникають перші галереї, відбувається чимало виставок, часто експериментальних і навіть провокативних як для аудиторії, яка десятиліттями на виставках бачила лише соціалістичний реалізм. За відсутності на той момент сталої практики кураторства, художники часто самі виступали кураторами, артменеджерами чи навіть артдилерами.

Розвиток приватного сектора культури мав визначальну роль, адже саме він став основою функціонування мистецької системи упродовж майже двох наступних десятиліть.

У столиці піонером у спробі інституалізувати мистецьку практику був Центр сучасного мистецтва «Soviart» (1987 р.). Він став організатором першої радянсько-американської виставки (1987 р.) та низки міжнародних проєктів, представлених як в Україні, так і поза її межами. Совіарту належить досвід проведення таких великих проєктів як «Українське малАртство (60–80 рр.)» (1990 р.), «Мистецтво України ХХ століття», проєкт складався з 12 виставок (1998–2004 рр.); арт-фестивалів (1996–2000 рр.), фестивалів «Ініціатива 1», «Ініціатива 2» (2001, 2002 р.), «Культурні герої» (2002 р.) тощо.

Важливими для свого часу були два художні ярмарки у Києві (1994–1995 рр.), що проходили у Центрі «Український дім». Вони зробили надзвичайно великий внесок у популяризацію діяльності художніх галерей. Після другого ярмарку було створено Асоціацію арт галерей України (1995 р.), яку очолив В. Хаматов.

На початку 1990-х років Київ був лідером за кількістю галерей. Тут відкрилися: «Soviart»

(1987 р.), «Триптих» (1988 р.), «Ойкумена» (1989 р.), «Інкоарт» (1989 р.), «Українська національна галерея» Градобанку (1991 р.), «Світ Л» (1993 р.), галерея «Аліпій» (1993 р.), яка діяла при Центрі «Український дім», «Бланк Арт» (1994 р.) тощо. Також виникли такі галереї, як «Ірена» (1991–2009 рр.) та «L-Art» на Андріївському узвозі (1993 [1994]). Середина 1990-х років означилась відкриттям таких галерей у Києві, як «Ательє Карась» (1995 р., активно функціонувало упродовж наступних двох десятиліть), та «Галерея 36» (1995 р.). Окремо згадаємо галерею «РА» (1993 р.) та муніципальну галерею «Лавра» (1996 р.).

Одними з найголовніших викликів для перших галерей була відсутність професійного менеджменту, необхідність естетичного виховання нового поціновувача мистецтва з-посеред «свіжоспеченої» буржуазії [2, с. 214–225]. Більшість робіт продавали без документів, звітності і сплати податків. Був певний період, коли іноземці масово скуповували роботи. Особливий попит був на реалістичні роботи соціалістичної доби.

Знаковою подією була поява в 1993 році Центру сучасного мистецтва Сороса в Києві (ЦСМ Сороса – Київ, ЦСМС – Київ), головна місія якого – переформатування посттоталітарних країн у так звані суспільства відкритого типу, тобто їхня реорганізація за західним зразком. У ці роки поширюється концепція культури як м'якої сили, а сучасне мистецтво розглядають як інструмент такої трансформації [1, с. 303]. Попри неоднозначне ставлення до ЦСМ Сороса – Київ і його інституційної політики в мистецькому середовищі, все ж варто сказати, що на той момент аналогів центрові не було. Ця організація продемонструвала нову, західну модель роботи мистецької установи, що працює з системою грантів. Завдяки тому, що ЦСМС-Київ привозив іноземних художників, відбувалося глибше знайомство з мистецтвом концептуалізму, трансавангарду, відео-артом, з іншими актуальними світовими тенденціями, результатом чого була асиміляція в художньому середовищі України нових медіа та ідей, що в свою чергу виливалося в активні мистецькі пошуки.

Якщо в 1990-х роках у Києві, як і в усіх найбільших мистецьких центрах, відчувалася велика художня, виставкова, інституційна активність, то початок ХХІ ст. характеризувався певним уповільненням та спадом. Наприкінці 1990-х років вже припинили свою діяльність чи були трансформовані

чимало кооперативів, об'єднань та галерей; з'являється більш зрілий підхід до створення артінституцій. У 1990-х роках були закладені важливі підвалини для розвитку культурної дипломатії й налагодження міжнародних зв'язків. Водночас до початку 2000-х (попри окремі художні проекти за кордоном) Україна не була представлена на найбільших світових артфестивалях і арт'ярмарках. І тільки у 2000 році нашу країну вперше запросили до участі у Венеційській бієнале, де у 2001 році державу мав представити проєкт львівського «Фонду Мазоха». Однак, так трапилося, що (через суперечку) куратора Юрія Онуха було усунуто, а до Венеції поїхали зовсім інші учасники зі своїм проєктом (під кураторством Валентина Раєвського). Тому перед тамтешніми глядачами постав «...великий військовий брезентовий намет, де в найкращих традиціях провінційних українських музеїв було встановлено кітчеву діораму із соняшниками на тлі Чорнобильської атомної електростанції» [1, с. 383].

У Києві початку 2000-х років не було достатньо інституцій, які б системно підтримували сучасне мистецтво. На той момент ще не існувало низки тих великих інституцій, що виникли вже у другій половині цього десятиліття. Тому важливим прецедентом була поява у 2001 році такої державної установи, як Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Інститут досі займається виставковою та науково-дослідницькою роботою [3].

Знаковою приватною ініціативою того часу стала поява в Києві у 2006 році артцентру PinchukArtCentre (РАС). Ідея створення музею, який потім став центром сучасного мистецтва, належала українському олігархові Віктору Пінчуку під впливом Марата Гельмана – московського галериста і політтехнолога, котрий у 2002 році відкрив філію своєї галереї у Києві на вулиці Костьольній. («Галерея Гельмана» упродовж двох років була центром актуального художнього процесу, вона відзначалася радикалізмом і богомністю) [1, с. 412–413].

PinchukArtCentre був місцем, де демонструвалися незрозумілі на той час для широкого загалу актуальні мистецькі тенденції. Можемо говорити про те, що Центр у своїй діяльності був місцем формування нового західно- та глобальноорієнтованого мислення, що ставило його в один ряд з тими інституціями, які особливо «рясно» почали з'являтися по всьому світу у 1990-х роках.

Після соціально-політичних трансформацій 2014 року, PinchukArtCentre змінив свій курс на локальне сучасне мистецтво, що виразилося не лише у збільшенні кількості проєктів українського мистецтва, але й у діяльності дослідницької платформи, яка почала свою роботу у 2016 році, зібравши чималий архів. Не менш важливою ініціативою Центру було створення кураторської платформи, яка сприяла формуванню представників нового покоління кураторів. РАС, який веде різновекторну діяльність, за низкою ознак є унікальною інституцією не лише для Києва, але й для всієї України. Це засвідчує організація виставок, як міжнародних, так і присвячених суто українському мистецькому контекстові; започаткування премій для молодих митців – національної премії PinchukArtCentre Prize (з 2009 р.) та міжнародної – Future Generation Art Prize (з 2010 р.), а також багаторічна участь в офіційній паралельній програмі Венеційської бієнале тощо.

Зважаючи на те, що від початку 1990-х років характерною рисою інституціонального ландшафту української артсцени була нестабільність – за ці роки виникло й безслідно зникло чимало приватних мистецьких установ – PinchukArtCentre цікавий для дослідження з огляду на тривалий період свого функціонування – понад п'ятнадцять років, за які він пройшов шлях трансформацій, впливаючи на розвиток локального мистецтва і на зміну суспільної свідомості. Центр є прикладом успішної інституції західної моделі в Україні, яка за багатьма аспектами своєї діяльності не має аналогів серед приватних чи державних мистецьких установ [4].

Для середини 2000-х років характерна поява Міжнародного благодійного фонду «Ейдос» (2005 р.), який організовував виставки, конференції, конкурс візуальних мистецтв, видавав каталоги тощо. Фонд вплинув як на розвиток артринку, так і на професійне становлення багатьох відомих сьогодні митців.

Наприкінці першого десятиліття XXI століття у Києві, про що йшлося вище, виникло чимало нових галерей, більшість з яких функціонують досі. В їхній роботі простежувалося бажання наблизити інституційну систему до міжнародної та інтегруватися в неї. Так, у 2003 році на території Київської міської галереї «Лавра» Т. Міроновою була заснована приватна (комерційна) культурна ініціатива, артплатформа – Mironova Gallery. Тут відбулося чимало групових і персональних

виставок. Також галерея, одна з небагатьох, почала презентувати художників на міжнародних арт'ярмарках.

У 2005 році у Києві було започатковано галерею сучасного мистецтва «ЦЕХ», згодом її філію було відкрито у Литві. За роки її існування, на обох майданчиках було реалізовано понад 400 проєктів, галерея представляє своїх митців на арт'ярмарках та в різних міжнародних проєктах. Водночас, київський простір дещо втратив свою активність в останнє десятиліття, загубившись у розмаїтті столичного мистецького життя.

Найактивнішою у міжнародній репрезентації українського мистецтва серед приватних галерей досі залишається Voloshyn Gallery (2016 р.) (на початку своєї роботи галерея називалася «Мистецька збірка», заснована у 2006 році Максимом та Юлією Волошиними). Крім проєктів на своїй локації, які після ребрендингу здебільшого почали представляти соціально-критичне та політичне мистецтво, галерея є постійним учасником найбільших ярмарок сучасного мистецтва, зокрема таких, як Liste Basel, The Armory Show, Vienna Contemporary тощо.

Дуже активною інституцією від початку свого функціонування є артцентр Павла Гудімова «Я Галерея». Його засновник – колекціонер і музикант Павло Гудімов, став куратором багатьох великих проєктів, зокрема й музейних. Галерея відкрила свої філії у Дніпрі та Львові, остання існує досі. Основна діяльність артцентру спрямована на послідовну підтримку, розвиток і популяризацію сучасного мистецтва, до чого, крім виставкових проєктів, була залучена організація круглих столів, видавництво книг, збирання бібліотеки. Ця мистецька установа помітно вирізняється своєю багаторічною присутністю у мистецькому полі України, тим впливом, який вона має на розвиток мистецтва, зокрема і локального. Особливо виділяється у цьому плані «Я Галерея» у Львові, яка багато зробила для дослідження мистецького середовища міста. Інституція у своїй виставковій діяльності виходить також і за межі України, особливо наочним це є протягом останніх років.

У 2008 році у Києві відкрилась приватна галерея сучасного мистецтва Dumchuk Gallery. Галерея, окрім великої кількості виставок на своєму майданчику, показувала власні проєкти у низці українських музеїв та поза межами України. Чимало уваги було приділено презентації «одеської школи». Ілюстративними

будуть проєкти «Одеська школа. Традиції та актуальність» в Мистецькому Арсеналі, 2013 та однойменний проєкт, що відбувся в Донецьку у 2013 році, «Одеські нонконформісти», показаний у приміщенні галереї в Києві у 2017 тощо.

Того ж 2008 року Мариною Щербенко у Києві було створено галерею Bottega (2008–2014 рр.), що працювала з сучасним мистецтвом, представляючи проєкти митців різних поколінь.

В період загальносвітової економічної кризи 2008 року, у Києві на вулиці Рейтарській було засновано Аукціонний дім «Дукат», при якому діяла й галерея. Основними напрямками діяльності була презентація мистецтва першої половини ХХ століття, вітчизняного неофіційного мистецтва 1950–1990-х років та сучасного мистецтва. Іншими найбільш активними аукціонними будинками у Києві були «Корнерс» (з 2006 р.) і «Золотий Перетин» («Золотое Сечение») (2004 р., нещодавно перейменованій в «Goldens»).

Крім комерційних інституційних ініціатив виникали й некомерційні. У 2008 році остаточно розпався ЦСМ при НаУКМА (колишній Центр Сороса). «На його базі виникла Фундація ЦСМ, яка в кінці 2000-х – на початку 2010-х років організувала виставкові й освітні проєкти. На майданчику, який раніше займав ЦСМ, від 2008 року розмістився Центр Візуальної Культури, який до 2012 року діяв при Києво-Могилянській академії. Він став одним із головних центрів культурного й інтелектуального тяжіння кінця 2000-х – середини 2010-х» [1, с. 480–488].

Може здатися, що в Києві було неймовірно багато інституцій, але суть в тому, що, зазвичай, кожна з них працювала у своєму напрямку, зі своїм колом художників. Тому, не зважаючи на масштаби діяльності і фінансування, жодна інституція не могла вдовольнити усі потреби мистецької і глядацької аудиторій.

Знаковою подією на зламі першого і другого десятиліть ХХІ століття у Києві стала поява Мистецького арсеналу. Це була довгоочікувана в мистецькому колі подія – створення державної інституції, яка, розвиваючи візуальне мистецтво, кіно, літературу тощо, стала осередком культури міжнародного значення. Арсенал «...був запланований як демонстративна модель, яка представить світові сучасну українську культурну практику, її новий національний бренд» [5].

Історія його трансформації у мистецький заклад почалася з передачі будівлі Арсеналу

Міністерством оборони України Міністерству культури. Перший мистецький проєкт там відбувся ще у 2004 році. Арсенал має як цікаву історію, так і велику архітектурну цінність.

Серед основних напрямків роботи інституції є проведення виставок-презентацій із зібраних музеїв України, організація виставок творів мистецтва з провідних музеїв світу, з приватних колекцій, організація міжнародних форумів, розробка освітніх програм для молоді та дітей; проведення наукових конференцій тощо. Інституція започаткувала низку фестивалів, які (як складні поліфункціональні суспільно значущі явища) є ефективним засобом регуляції емоційного життя суспільства. Тут важливо згадати, бієнале «Arsenale 2012» – подія, на яку приїхало чимало кураторів, митців та поціновувачів мистецтва зі всього світу, міжнародні фестивалі «Книжковий Арсенал» та «Арсенал Ідей» [6, с. 183].

Зазвичай проєкти Мистецького арсеналу були чимось більшим ніж просто виставкою; це були наукові дослідження та суспільні дискусії, що допомагали поглибити знання широкого загалу про власну культуру: як про окремих українських художників різних періодів, так і про «школи», напрямки, художні сцени тощо.

Назагал, великі мистецькі інституції можна розглядати як інструмент формування національної ідеї. Саме таку роль відігравали художні музеї, починаючи від межі XIX–XX століть, і далі впродовж усього XX століття. Вони не просто ілюстрували місцеву історію, показуючи надбання національного мистецтва з його трансформаціями, вони формували ідентичність, візуально вписуючи окрему країну до світового культурного контексту.

Чимало років на території Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал» діє Мала Галерея – місце експериментів і презентації молодого українського мистецтва.

У 2011 році у Києві Стеллою Беньяміновою було започатковано приватну інституцію – Stedley Art Foundation. Вона має свій невеликий виставковий простір «White space», але більшість проєктів були представлені на інших локаціях як у столиці, так і в інших містах. Фундація системно підтримує ряд художників, видаючи їхні каталоги та роблячи їм персональні виставки.

У 2012 році Мариною Щербенко був відкритий Щербенко Арт Центр. Робота інституції передбачала презентацію

соціально-критичного та політичного мистецтва. Окрім великої кількості організованих виставок скульптури і живопису, тут послідовно підтримувалися відеоарт, інсталяція, фотографія та перформанси, що є рідкісним для галерейного середовища Києва. Окреме місце в діяльності артцентру належить проєктові МУХі – конкурсу для молодих українських митців, що проходив з 2009 року, відкривши чимало нових імен, ставши для них інституцією, що дала змогу реалізувати свої творчі дебюти.

Приватною мистецькою інституцією, що за масштабом своїх проєктів виділяється серед київських галерей та інших ЦСМіМ є Центр сучасного мистецтва М17, відкритий у 2010 році в залах Спілки художників України. Майданчик став місцем кураторських проєктів, яких за ці роки тут відбулося чимало, зокрема персональні ретроспективи і групові дослідницькі виставки.

Окрему увагу необхідно звернути на фонд «Ізоляція» – платформу культурних ініціатив, засновану 2010 року в Донецьку, на території колишнього заводу, яка через воєнні дії на Сході України у 2014 році перемістилася до Києва. Тут відбуваються виставки та артрезиденції. «Ізоляція» є платформою для дослідження, обговорення та презентації актуальних соціально-політичних проблем, що виокремлює її з-посеред більшості наявних мистецьких установ.

У 2016 році галеристка і куратор Людмила Березницька на основі власної колекції відкрила (разом з сином Євгеном Березницьким, який був куратором Kyiv art Week) – Bereznitska Art Foundation. У фундації, як і в інших інституціях, є коло художників, з якими вона співпрацює.

Згаданий нами Kyiv Art Week, міжнародний арт'ярмарок мистецтва, щорічно відбувався в Києві з 2016 року, збираючи під одним дахом як провідні українські галереї з різних регіонів, так і поціновувачів мистецтва. Останній арт'ярмарок відбувся (онлайн) у 2020 році.

Неформальними, некомерційними просторами 2010-х років стали Арт-центр «Closer» (2013 р.), Арт-простір «Singulart» (2014 р.) та галерея Bursa (2017 р.).

Активною галереєю останніх років стала відкрита кураторками Л. Герман, М. Ланько та швейцарським кінорежисером Марком Вілкінсом «The Naked Room» (2018 р.). Галерею створювали як альтернативу звичному білому кубові: пошарпані стіни, бар та бібліотека

робили простір неформальним місцем зустрічей і спілкування. Більшість представлених проєктів, зазвичай, пов'язані з сьогоденням, транслують соціально-політичне мистецтво. Галерея веде активну виставкову діяльність не лише у своєму просторі, але й на інших виставкових майданчиках. Крім того, вона має досвід участі в міжнародних арт'ярмарках та реалізації проєктів в інших європейських країнах. У 2022 році галерея представила Україну на 59-й Венеційській бієнале з проєктом Павла Макова «Фонтан виснаження. Висока вода».

Серед відносно молодих галерей Києва, що працюють з сучасним образотворчим мистецтвом, можна назвати Imagine Point Gallery (2020 р.), White world gallery (2016 р.), Галерею Art 14 (2010 р.), галерею-агенцію Tuasho (2016 р.), Art gallery 83 (2017 р.) тощо. Варто сказати, що в останні десятиліття сучасне мистецтво частіше з'являється у стінах державних інституцій, зокрема музеїв. Чимало проєктів відбулося у Національному музеї «Київська картинна галерея» та його філії – Шоколадному будинку (з 2010 р.); Національному художньому музеї України (1899 р.) та Національному музеї Тараса Шевченка (1949 р.). Іншим відкритим публічним простором для ініціатив у сфері сучасного мистецтва – театру, музики та книговидавництва з 2015 року став Довженко-Центр (заснований 1994 р.), що є найбільшим кіноархівом України. Тут досліджують трансформації національної пам'яті, рефлексії художніх та історичних процесів засобами кіно.

Одним з викликів для українського мистецького середовища є його замкненість, що виражається невеликою кількістю інституцій, які системно представляють українських художників на міжнародній арені, створюючи таким чином певну ізольованість.

Висновки. Розглядаючи мистецькі інституції Києва доби незалежності, варто передусім відзначити їхню значну кількість та активність. Вони мали різний масштаб діяльності та різний ступінь впливу на локальне мистецьке середовище, на артринок (у випадку комерційних установ), на культуру країни загалом. Але, не зважаючи на їхню роль окремо, усі вони формували єдину систему закладів культури і мистецтва, слугуючи необхідною інфраструктурою для розвитку культури в молодій (доби незалежності) країні, намагаючись подолати «шлейф» інституційної вертикалі, який залишився від радянського періоду. Вони пришвидшили ті процеси, які відбувалися на

Заході поступово. Висока динаміка була виражена не лише в кількості їхньої появи, але й зникнення, особливо це стосувалося десятиліття 1990-х. Чимало мистецьких установ, що виникли у другій половині 2000-х років існують досі, демонструючи більш зрілий підхід до роботи інституції.

Крім того, мистецькі інституції виходили поза межі професійного середовища, впливаючи на соціальну поведінку, а часом і формуючи нові звички, етичні й естетичні уявлення всього суспільства. Скажімо, вони вплинули на зміну ставлення широкого загалу до сучасного мистецтва. Адже аудиторія, яка десятиліттями виховувалася на реалістичних мистецьких засадах, доволі обережно сприймала нові медіа та нову художню мову загалом. Низка особливо великих інституцій, своїми дослідницькими виставковими проєктами відкривала маловивчені сторінки українського мистецтва. В такому випадку ці проєкти виконували просвітницьку функцію, поглиблюючи знання широкого загалу про власну історію, культуру, підіймаючи також ті актуальні питання, що були у руслі суспільного дискурсу. До того ж діяльність мистецьких інституцій сприяла формуванню усвідомлення національної ідентичності. У цьому контексті важливо згадати серед інших такі дві столичні інституції як Мистецький арсенал (державна) і PinchukArtCentre (приватна), які мали змогу охопити мистецьке поле всієї України, і, окрім самих виставкових проєктів, залучити дослідницьку складову.

За останні тридцять років саме приватні мистецькі артінституції були основою міжнародної репрезентації, допомагаючи художникам вийти на міжнародний ринок і бути присутніми на арт'ярмарках. Зазвичай, кожна інституція працює зі своїм колом художників, що створює плюралістичність мистецьких спільнот і водночас нерівноцінну можливість їхнього просування, залежно від можливостей галереї. Приватний культурний сектор був також провідним для розвитку мистецтва і всередині країни, особливо упродовж перших двох десятиліть незалежності.

Діяльність таких великих артінституцій як PinchukArtCentre та Мистецький арсенал, вплинула на прискорення формування зрілої державної культурної політики і стала, як у випадку з Арсеналом, її втіленням. Крім того, з'явився Український культурний фонд (2017 р.), що дало змогу діячам культури розраховувати не лише на приватний сектор, але

й на державну допомогу, через новостворену систему грантів.

Узагальнюючи, варто сказати, що доба незалежності стала свідком значних трансформацій інституційної системи, зокрема для Києва. За відносно нетривалий термін відбулося становлення активно функціонуючої

капіталістичної (ринкової) моделі у сфері культури і мистецтва, з наявністю власних особливостей, викликів та недоліків, що разом дало змогу інтегруватися в актуальний світовий контекст.

В статті нами розглянуто лише ті установи, які дійсно вплинули на розвиток мистецтва.

Список використаних джерел

1. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – початку ХХІ століття. Київ: ArtHuss, 2019. 543 с.
2. Петрова О. Мистецький Київ 1990-х. Реконструкція. Stedley Art Foundation. Київ: Publish Pro, 2019. 479 с.: іл.
3. Інститут проблем сучасного мистецтва [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mari.kiev.ua/about> (дата звернення: 26.01.2022).
4. Луговська А. PinchukArtCentre: трансформації як невід'ємна частина розвитку інституції сучасного мистецтва [Електронний ресурс] // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. педагогічного ун-ту ім. І. Франка. 2021. Вип. 35. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_3/6.pdf (дата звернення: 26.11.2022).
5. Мистецький Арсенал [Електронний ресурс] // Мітец. URL: <https://mitec.ua/category/institutes/mistetskiy-arsenal/> (дата звернення: 29.01.2022).
6. Івановська Н. Проект «Мистецький Арсенал» у часопросторі культури України початку ХХІ ст. : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Київ ; Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. 200 с.

References

1. Lozhkina, A. (2019). Permanentna revolyuciya. My'stecztvo Ukrayiny` XX – pochatku XXI stolittya [Permanent Revolution: Art in Ukraine, the 20th to the Early 21st Century]. Ky`yiv: ArtHuss. 543 p. [in Ukrainian].
2. Petrova, O. (2019). My'stecz`ky`j Ky`yiv 1990-x. Rekonstrukciya [Art Kyiv of 1990s]. Stedley Art Foundation. Ky`yiv: Publish Pro, 479 p.: il. [in Ukrainian].
3. Insty`tut problem suchasnogo my'stecztva [Modern Art Research Institute]. URL: <http://www.mari.kiev.ua/about> [in Ukrainian].
4. Luhovska, A. (2021). PinchukArtCentre: transformaciyi yak nevid'yemna chasty`na rozvy`tku insty`tuciyi suchasnogo my'stecztva [PinchukArtCentre: transformations as an essential part of the development of a contemporary art institution] // Aktual`ni py`tannya gumanitarny`x nauk : mizhvuzivsky`j zb. nauk. pr. molody`x vcheny`x Drogobycz`kogo derzh. pedagogichgogo un-tu im. I. Franka. Vy`p. 35. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_3/6.pdf [in Ukrainian].
5. My'stecz`ky`j Arsenal [Mystetskyi Arsenal] // Mitec. URL: <https://mitec.ua/category/institutes/mistetskiy-arsenal/> [in Ukrainian].
6. Ivanovs`ka, N. (2017). Proekt «My'stecz`ky`j Arsenal» u chasoprostori kul`tury` Ukrayiny` pochatku XXI st. [“Mystetskyi Arsenal” project in time-space of Ukrainian culture in the beginning of the XXI century] : dy`s. ... kand. my'stecztvovnavstva : 26.00.01 «Teoriya ta istoriya kul`tury`» / Ky`yiv ; Nacz. akad. keriv. kadriv kul`tury` i my'stecztv. Ky`yiv. 200 p. [in Ukrainian].

Подано до редакції 06.03.2023